

Deri Yüzeyine İşleme ve Dikiş Tekniklerinin Uygulanması

Gönül SEMİZ

Deri ve Dericilik Hakkında Genel Bilgi

El sanatlarının bir kolu olan dericilik sanatı insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Farklı tabaklama yöntemleri ile elde edilen derilerden yapılan ürünlerin sosyal hayatın farklı alanlarında yer aldığı görülmektedir.

Dericilik sanatı; Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar varlığını sürdürmesi, kültürel öğelerimizi yansıtmaması, nesilden nesile aktarılmasını sağlaması açısından maddi kültür varlıkları arasında yer almaktadır. Deriden yapılan sanat değeri taşıyan eserlerin geçmişten günümüze kadar ulaşabilmiş olması, derinin dayanıklı bir malzeme olduğunu göstermektedir. Dayanıklı olmasının yanında, kolay işlenebilir olmasının yüzey süsleme tekniklerinin gelişmesine ve çeşitliliğine neden olduğu söylenebilir. Günümüzde dericilik sanatında kullanılan tekniklerin, geçmişte kullanılan tekniklerden çok farklı olmadığı günümüzde üretilen ve geçmişten günümüze kadar ulaşabilmiş deri ürünlerden anlaşılmaktadır.

Derinin kumaş yüzeyi gibi kullanılarak işlenebildiğini ve gördüğümüz örnekler çeşitli müzelerde yer almaktadır. Güzel işleme örneklerini cüzdan, çanta, yemeni, surre kesesi, önlük, dağarcık, mest, salıncak, şifa taşı muhafazası, kundura, ayakkabı, çedik, ökçeli terlik, kemer, kalçın deri çarıklarda, kapı perdelerinde, sandukalarda, kutularda, sofrta örneklerinde, el yazması kitaplarda ürün süslemelerinde görmekteyiz. Deri: “Büyük olgun hayvan gövdelerini kaplayan oldukça kalın, sert, dayanıklı ve esnek örtüdür. Kılı ve yünü giderilmiş ham hayvan derisi, teknik yöntemlerle uygun şekilde işlendiği takdirde, birçok alanda kullanılmaya elverişli değerli madde niteliği kazanmaktadır” (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 69).

“Türklerin dericiliğin ve deri sanatının ilerlemesinde ve yayılmasında özel bir yeri olduğu tarih içinde belirlenmiştir. İslamiyet'ten önceki yaşamda torba, tulum, at koşumları, çadır, çizme, ayakkabı gibi gündelik kullanım eşyaları dayanıklı ve kolay taşınabilen deriden yapılmıştır” (Sözen, 1993, s. 291).

“Anadolu'da da deri kültürünün gelişmiş olduğu, Çatalhöyük duvar resimlerinden ve höyük kazılarında elde edilen deriye kazıyıcı, kesici, delici ve dikmeye yarayan aletlerden anlaşılmaktadır” (Katlı, 1998, s. 24). Günümüzde derinin biz vb. gibi delici aletlerle delinerek açılan boşluklardan sıırım, sicim vb. malzemelerin geçirilmesi ile dikiş tekniklerinin uygulandığı da görülmektedir.

Anadolu Selçukluları döneminde dericilik çok önemli bir yer tutmaktadır. Hükümdarlar mavi çizme giyer ve savaşlarda kullanılan dayanıklı malzemeler deriden yapılırdı. Ayrıca bu döneme ait ilk örnekleri de dericilik sanatının çok ileri bir seviyeye ulaştığını gösteren kanıtlardır” (Tekin, 1993, s. 52).

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle beraber dericilik alanında ileri düzeyde gelişmeler yaşanmıştır. “Ahilik Teşkilatı” Ahi Evran öncülüğünde Anadolu Selçuklular döneminde kurulmuştur. Ahilik kurumunun gelişmesiyle dericilik sanatı en parlak dönemini yaşamıştır. Osmanlı döneminde deri sanatı gelişerek pek çok eşya ve ürün sergilemiştir. Osmanlı

¹ Öğretim Görevlisi, Harran Üniversitesi OSB Meslek Yüksekokulu, gonulsemiz@harran.edu.tr

döneminde Türkler deriyi günlük yaşantılarında rahatlıkla kullanmışlardır. Topkapı Sarayı'nda günümüzde de sergilenen 16-19. yüzyıla ait pek çok ayakkabı, çizme, terlik, gümüş kabartmalarla işlenmiş deri kaşıklıklar, sırma işlemeli sahan kapakları, matara, kupa, şamdan altlıkları işçilik, teknik ve süsleme açısından kendisine hayran bırakan ürünlerdendir (Çiçek, 2010, s. 19).

Deri Yüzeyine İşleme ve Dikiş Tekniklerini Uygulama Aşamaları

İşleme Tekniği

Çeşitli dokuma, deri ve diğer kumaşlar üzerine iğne veya özel araçlarla, elde veya makinada çeşitli iplikler kullanılarak (ipek, yün, sim, rafya, sırm vb.) oluşturulan süsleme olarak tanımlanmaktadır (Gökçesu, 2002, s. 73)

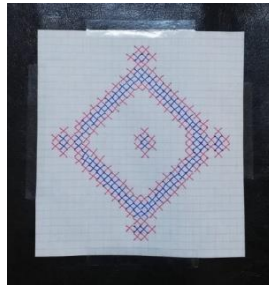
İpek, yün, keten, pamuk; metal vb. iplikler kullanarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma vb. malzeme üzerine yapılan bezemelere "işleme" denir (Alparslan, 2001, s. 46).

“Deride işleme tekniği daha çok ince deriler üzerine desenin sim, sırma, ipek, iplik, inci ve boncuk işlenmesiyle oluşturulmaktadır” (Özdemir, 2004, s. 122).

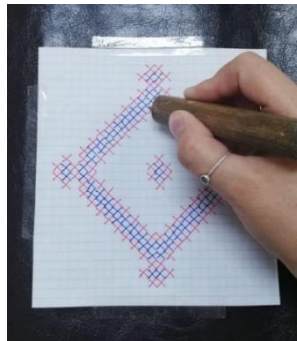
İşleme tekniği ile yapılmış eski deri ürün örnekleri bugün Topkapı Sarayı Müzesinde sergilenmektedir. Bunlar içerisinde, eyerler, silah aksesuarı, sırma işlemeli ayakkabı ve terlikler, sahan kapakları, sandıklar, şamdanlar, kupalar yer almaktadır. Bu ürünlerde dival işi, sarma, kordon tutturma gibi teknikler kullanılmıştır (Özel, 2015, s. 65).

Kaneviçe İşi

İşleme tekniği deri üzerine farklı yapıdaki ipliklerle ve deri sırm kullanarak yapılabilmektedir. Ürünün kullanılacağı yere ve desene göre uygun ip seçilerek elde ya da makinede doğrudan deriye işleme yapılabilmektedir.

Kanaviçe işi desen aktarımı

Biz ile deseni deriye aktarma

Zincir işi

Desenin başlangıcı

Desenin bitmiş hali

Zincir işi başlangıç

Zincir işinin bitmiş hali

Tohum işi

Tohum işi başlangıç

Tohum işi bitmiş hali

Sap işi

Sap işi başlangıç

Sap işi bitmiş hali

İşleme Tekniği ile Yapılmış Müzelerde Sergilenen Bazı Deri Eserler

Pazırık kurganından çıkarılmış eyer (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s.57)

Eyer heybesi (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s.105)

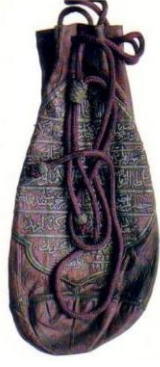
Üzeri boyalı ve işlemeli bir Osmanlı paşmağı (Sakaoğlu ve Akbayar, 2002, s.183)

Konya mevlana müzesindeki 648 envanter numaralı kapı perdesinden detay (Barışta, 1998, s.152)

İstanbul hamidiye türbesin'den Şehzade Mehmet'e ait ceylan derisi ile kaplanmış sandukadan detay (Barışta, 1998, s.152).

Surre kesesi (Özdemir,2004, s. 50)

1529-a-b-c

Salıncak / Ankara Etnografya Müzesi

1529-a-b-c

Salıncak – Detay / Ankara Etnografya Müzesi

1548

Şifa Taşı Muhafazası/ Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Şifa Tası Muhafazası – Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Dikiş Tekniği

Şifa Tası Muhafazası/ Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Çeşitli dikiş teknikleri uygulanarak yapılan deri yüzey süslemeleridir. Bunun için değişik iplikler sıırım, sicim vb. malzemeler kullanılmaktadır. Bunlar, lastik büzgü, makine büzgü, fitil büzgü gibi büzgü çeşitleri, pili, nervür, biye vb. dikiş teknikleri ile değişik süslemeler elde edilmektedir (Özdemir ve Kayabaşı, 2007, s. 128).

Dikiş teknikleri yüzey süsleme tekniklerinin yanı sıra birleştirme tekniklerinde de kullanılmaktadır. Bunlar arasında, teyel, kenar temizleme, baskı vb. gibi dikiş teknikleri ile makinada dikiş gibi tekniklerle yapılan süslemeler bulunmaktadır. Ayrıca dikiş tekniği bazen çarklı zımba ile delinen boşluklar arasından iplik, sıırım, sicim gibi malzemelerin farklı dikiş tekniklerinin uygulanması sonucu oluşturulur (Özel, 2015, s. 66).

Dikiş tekniği de diğer tekniklerle bir arada kullanılabilir. Aplikasyon, işleme vb. gibi yüzey süslemelerinde dikiş tekniğinden yararlanılmaktadır (Özel, 2015, s. 66).

Makine Dikişi

Sap işi başlangıç

Sap işi bitmiş hali

Teyel Dikiş

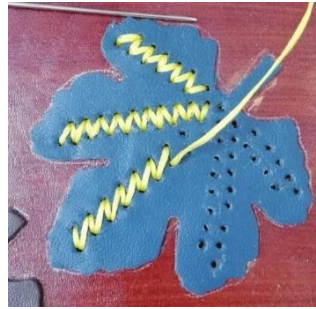

Teyel işi başlangıç

Teyel işi bitmiş hali

Zig Zag Dikiş

Zig zag dikiş

Zig zag dikiş bitmiş hali

Dikiş Tekniği ile Yapılmış Müzelerde Sergilenen Bazı Deri Eserler

Çanta / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Çanta – Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Ökçeli Terlik / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Deri Kemer / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Deri Kemer – Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Ayakkabı / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Ayakkabı – Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Deri Cüzdan (Kara Meşinden) / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Deri Cüzdan (Kara Meşinden) - Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Deri Cüzdan (Kara Meşinden) / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Tütün kesesi/ Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Dağarcık-Tulum / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Dağarcık-Tulum -Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Meşin Portatif Sofra / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

Meşin Portatif Sofra – Detay / Osmanlı Dönemi / Ankara Etnografya Müzesi

KAYNAKLAR

- Alparslan, E.(2001). *Bazı Müzelerde Bulunan Deri Ürünlerin Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*, Sanatta Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alparslan, E.(2001). *Bazı Müzelerde Bulunan Deri Ürünlerin Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*, Sanatta Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (1988). *Türk El Sanatları*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çiçek, R. (2010). *Ankara İli Merkezinde Üretilen Deri Çantaların İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçesu, Z. (2002). *Deri Teknikleri*. İstanbul: Yapa Yayınları.
- Katlı, T. (1998). *İç Anadolu Bölgesi Etnografya Müzelerinde Bulunan Deri Ürünlerinin Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M., Kayabaşı, N. (2007). *Geçmişten Günümüze Dericilik Sanatı*. Geçmişten Günümüze Dericilik Sanatı. Türkiye. Kültür Bakanlığı.
- Özdemir, M. (2004). *Geçmişte ve Günümüzde Deri El Sanatları Çerçevesinde Üretilen Deri Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. ve Kayabaşı, N. (2007). *LAnkara: Kültür ve Turizm Bakanlığı*.
- Sakaoğlu, N., Akbayer, N., Yelmen, H., (2002). *Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü*. İstanbul: Orjin Group Yayınevi.
- Sözen, M. (1993). *Tarihsel Gelişim İçinde Türk Sanatı*. İstanbul: Anadolu Bankası Kültür Yayınları.
- Tekin, Z. (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.

